

**Өткен жылдың қорытындысы мен 2023 жылы қаржы нарығын дамыту
перспективалары туралы**

**Ұлттық Банк Төрағасының орынбасары Әлия Молдабекованың
негізгі тезистері**

**2022 жылғы желтоқсандағы сыртқы нарықтардың жағдайы мен
макроэкономикалық факторлар туралы**

2022 жылдың соңғы айы сыртқы нарықтар үшін күрделі болды. Әлемдік валюта нарығында АҚШ доллары бағамының құбылуы – инвесторлардың тұрақсыздығын көрсетті. Желтоқсан айының бірінші жартысында нарық негізінен макроэкономикалық статистиканың ықпалында болды. Ай басында талдаушылар 53,5 тармақ болады деп күткен кезде АҚШ-та қызмет көрсету саласындағы іскерлік белсенділік индексінің қараша айында 56,5 тармаққа жеткені туралы деректердің жариялануы АҚШ долларына қатысты әлемдік бағамның нығая түскенін қолдады. Одан кейін АҚШ-та инфляцияның ж/ж 7,1%-ға дейін баяулағаны жария болған кезде АҚШ долларының индексі әлсіреді. Бөлшек сауданың ж/ж 5,9%-ға төмендегеніне байланысты Қытайда сұраныстың қасқарғаны және алдыңғы айдағы ж/ж 5,0%-ға қарсы ж/ж 2,2%-ға дейін өнеркәсіп өндірісіндегі баяулау туралы хабарлардан туындаған тәуекел-сентименттің нашарлауы қайтадан DXY позицияларының нығайуына және дамушы нарықтардағы валюталардың теріс динамикасына ықпал етті. Ай қорытындысы бойынша, АҚШ долларының DXY индексі 2,3%-ға әлсіреді.

Айдың екінші жартысында инвесторлардың назары макроэкономикалық деректерден жетекші орталық банктердің отырыстарына қарай ауысты. АҚШ ФРЖ мөлшерлеменің өсуін баяулатып, оны 4,25-4,5%-ға дейін 50 б.т. көтерді. Бұл ретте Джером Пауэлл өз сөзінде ақша-кредит саясатының (АКС) перспективаларына қатысты қатаң риториканы сақтап қалды. Жаңартылған Dot Plot кестесі де федералды резервтік банктердің 10 басшысы 2023 жылдың соңына қарай мөлшерлеме кем дегенде 5,125% деңгейге жетеді деп болжайтынын көрсетті. Яғни, қыркүйек болжамының медианасынан 50 б.т. жоғары. ЕОБ кредиттер бойынша базалық пайыздық мөлшерлемені 2,5%-ға дейін 50 б.т. арттырып, осыған ұқсас қадам жасады. Жапония Банкі күтпеген жерден онжылдық мемлекеттік облигациялар кірістілігінің ауытқу аралығын +/- 0,5%-ға дейін 25 б.т. кеңейту туралы шешім қабылдады. ОБ отырысы күні жапон йенасы 3,8%-ға күрт нығайды.

**2022 жылы сыртқы нарықтардың динамикасына әсер еткен негізгі
оқиғалар туралы**

Жалпы алғанда, 2022 жылы әлемдік экономика мен қаржы нарықтары жоғары құбылмалылық пен белгісіздікке әкеліп соқтырған елеулі сын-қатерлер мен өзгерістерге тап болды. АҚШ ФРЖ агрессивті күшейтуі, геосаяси тәуекелдердің күшеюі, пандемия тәуекелдері АҚШ долларының тез өсуіне

ықпал етті. DXY индексі бір жылда 8,2%-ға айтарлықтай нығайды. Жекелеген кезендерде дамушы елдердегідей дамыған елдердің де валюталарына қысым жасап, соңғы 20 жылда ең жоғары деңгейге жетті. Жылдың қорытындысы бойынша, дамушы нарықтардағы валюталардың индексі 5,1%-ға әлсіреді.

Желтоқсанда акциялар нарығында АҚШ ФРЖ мөлшерлемені одан әрі өсіруі туралы күтулер мен 2023 жылы үдеп келе жатқан рецессия туралы алаңдаушылық MSCI World индексінің 4,3%-ға төмендеуіне әкелді. 2022 жылы акциялар 19,5%-ға төмендеді, бұл 2008 жылғы әлемдік қаржы дағдарысынан кейінгі ең жоғары төмендеу болды. Акциялар бағасының ауытқуын болжамдап көрсететін VIX индексі жыл ішінде жоғары деңгейде болды. Бір жылдағы орташа мәні 26 тармақты көрсетті (салыстыру үшін 2021 жылы – 19,7 тармақ), бұл 2022 жыл ішінде жаһандық инвесторлардың теріс тәуекел-сентименті басым болғанын білдіреді.

Жалпы алғанда, өткен жыл акциялар нарығы үшін, сол сияқты облигациялар нарығы үшін де қолайсыз болды. Bank of America есептеулері бойынша, 60% акциядан және 40% облигациядан тұратын теңгерімді портфель жүз жыл ішіндегі ең нашар нәтижені көрсетті. Сарапшылардың пайымдауынша, өткен жылы жаһандық инвесторлар инфляция тәуекелдері мен АҚШ ФРЖ АКС күшейту ауқымын жете бағаламаған.

Мұнай нарығында 2022 жылдың соңғы айында Қытайдың елге келушілерге міндетті карантин шараларын алып тастауына қатысты оптимизм баға белгілеуге аздаған қолдау болды. Brent маркалы мұнайдың бағасы 1 баррель үшін 85,91 АҚШ долларын құрады. Мұнай бағамдары жыл бойына қатты құбылды. Наурызда геосаяси дағдарыс ушыққан кезде мұнай бағасының баррелі 120 АҚШ долларынан жоғары тұрды. 2022 жылдың екінші жартысында біз бағаның біртіндеп төмендеу үрдісін байқадық, осыған қарамастан мұнай бағасы бір жылда 10,5%-ға өсті. 2023 жылғы қаңтардың басында мұнай бағасы жаһандық экономикадағы құлдырау тәуекелдеріне байланысты бір баррель үшін 80 АҚШ долларынан төмен кетті. ХВҚ бағалауы бойынша, 2023 жылы әлемдік экономиканың үштен бірі рецессияға ұшырайды.

2022 жылы теңге бағамына әсер еткен факторлар туралы

2022 жыл қиындықтарға толы болды. Былтырғы бірінші тоқсанда орын алған геосаяси өзгерістерден кейін Ұлттық Банк пен Үкімет батыл әрекетке баруы керек болды. Айырбастау бағамын тұрақтандыру мақсатында бірқатар шұғыл шаралар қабылданды, яғни, базалық мөлшерлеме көтерілді, валюталық интервенциялар жасалды, Үкімет квазимемлекеттік сектор компанияларының валютаны сату көлемін арттырды, қолма-қол шетел валютасын әкету шектелді, сондай-ақ теңгедегі салымдарды қорғау бағдарламасы енгізілді. Айырбастау бағамының еркін өзгеру қағидаттарын қолданумен қатар қабылданған шаралар дағдарыс кезеңінде валюта нарығының қалыпты жұмыс істеуін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді.

2022 жылы квазимемлекеттік сектор субъектілерінің 5,1 млрд АҚШ доллары мөлшерінде валюталық түсімді сатуы, Ұлттық қордан республикалық бюджетке 4,3 млрд АҚШ доллары көлемінде трансферттерді қамтамасыз ету үшін валютаны сату, 1,4 млрд АҚШ доллары көлеміндегі валюталық интервенциялар – теңгеге қолдау көрсетті. Тосыннан болған сыртқы өзгерістердің ауқымына қарамастан, қабылданған шаралардың арқасында валюта нарығындағы ахуал тез тұрақталып, сәуір айында шетел валютасына сұраныстың айтарлықтай төмендегенін айта кеткім келеді.

Ұлттық Банк нарықпен қарым-қатынасты жақсартуға ерекше назар аударды – жүргізілген интервенциялар мен олардың көлеміне қатысты ақпарат бұқараға уақыт оздырмай жарияланып тұрды. Сонымен қатар, сәуір айынан бастап біз валюта нарығындағы ахуал туралы ақпараттық хабарламаларды ай сайын жариялауға кірістік, онда БЖЗҚ активтерімен жүргізілген операцияларды қоса алғанда, Ұлттық Банктің ішкі валюта нарығында жүргізген барлық операциялары ашық айтылды.

Жыл қорытындысы бойынша, теңге бағамы 7,1%-ға әлсіреді. Теңге бағамына жылдың басында орын алған геосаяси өзгерістерден басқа АҚШ долларының жаһандық нығаюы, инвесторлардың тәуекел-сентименті, сондай-ақ дамушы елдер валюталарының динамикасы сияқты бірқатар фактор да әсер етті.

Бір жыл ішінде қабылданған шараларға және бағамның икемді болуына байланысты валюта нарығы сыртқы өзгерістерге тез бейімделіп, құбылмалылық деңгейі орташа болған кезде сұраныс пен ұсыныс тұрғысынан теңдестірілді.

Өткен жылдың желтоқсан айындағы валюта нарығындағы жағдай туралы

Желтоқсанда Ұлттық Банк валюталық интервенциялар жүргізген жоқ, валюта нарығы теңгерімді болды. Квазимемлекеттік сектор компаниялары бір ай ішінде шамамен 328,7 млн АҚШ долларын сатты, Ұлттық қордан трансферттерді қамтамасыз ету үшін 461 млн АҚШ доллары конвертацияланды. Ақпараттық хабарламаларда айтылғандай, желтоқсанда зейнетақы активтерінің валюталық үлесін қолдау үшін биржада 43,2 млн АҚШ доллары сатып алынды. 2023 жылы біз валютаны кезең-кезеңімен сатып алуды жалғастыра бермекпіз, алайда, ол операциялар валюта нарығында қолайлы жағдайлар болғанда нарықтық бейтараптық қағидатын сақтай отырып жүзеге асырылады.

Алтын-валюта резервтерінің динамикасы туралы

2022 жылдың соңындағы жағдай бойынша АВА-ның көлемі бір жыл ішінде активтердің валюталық бөлігі ұлғайғандықтан 700 млн АҚШ долларына көбейіп, алдын ала деректер бойынша 35,1 млрд АҚШ долларын құрады. Алтын портфелі сыртқы нарықтарда алтынның сатылуына және алтын бағасының троя унциясы үшін 1812,35 АҚШ долларына дейін немесе ж/ж 0,43%-ға төмендеуіне байланысты азайды. Жыл ішінде сыртқы нарықтарда бағалы металдың біртіндеп

сатылуының арқасында резервтердегі алтынның үлесі 68%-дан 58%-ға дейін төмендеді. Биыл да алтынның үлесін азайтуды жоспарлап отырмыз. Алтын-валюта резервтерінде ЕКВ-да алтын мен активтердің «мінсіз» арақатынасы жоқ екенін түсіну маңызды. Алтынның салыстырмалы түрде жоғары үлесі АВР-дың сақталуын, әсіресе, дағдарыс кезеңінде сақталуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, алайда бұл екінші мақсатқа жетуде – қысқа және орта мерзімді перспективада активтерді әртараптандыруда және кірістілікті арттыруда қиындықтар туғызады.

2022 жылдың желтоқсанындағы Ұлттық қордағы валюталық активтердің жағдайы туралы

Алдын ала деректерге сәйкес, Ұлттық қордағы валюталық активтердің көлемі өткен айда 100 млн АҚШ долларына сәл төмендеп, желтоқсан айының соңында 55,7 млрд АҚШ долларын құрады. Бірінші кезекте, әлемдік нарықтарда сақталып отырған белгісіздікті атап өту қажет. Желтоқсан айының қорытындысы бойынша, индекстер көп бағытты динамиканы көрсетті: егер біз акциялар нарығында төмендеудің куәсі ғана болсақ, керісінше, облигациялар индексі мен алтынның құны өткен айда олжамен шықты.

Активтерді төмендетудің қосымша факторы Ұлттық қордан валютаны сату болды. Желтоқсан айында Ұлттық қордан республикалық бюджетке трансферт түрінде 450 млрд теңге аударылды. Трансферттерді бөлу жөніндегі міндеттемелерді орындау мақсатында өткен айда ішкі валюта нарығында 461 млн АҚШ долларына активтер сатылды. Қалған бөлігі Ұлттық қорға теңгемен түскен түсім есебінен және Ұлттық қордың теңге шотындағы қалдық есебінен орындалды.

Ұлттық қорға түсіп жатқан валюталық түсімдердің көп бөлігі активтердің құлдырауын теңестіретін бірден-бір фактор саналады. Мысалы, желтоқсан айында Ұлттық қордың валюталық активтері 651 млн АҚШ долларына толықтырылды.

Жалпы, 2022 жылы Ұлттық қордың валюталық активтері шамамен 400 миллион АҚШ долларына өсті. Активтерде қалыптасқан оң динамиканың негізгі себебі – мұнай бағасының өсуі және мұнай секторы ұйымдары тарапынан Ұлттық қорға түсетін валюталық түсімдердің ұлғаюы.

Өткен жылы Ұлттық қордан бюджетке трансферттер бөлудің жалпы көлемі 4,6 трлн теңге болды. Бұл ретте қаржы нарықтарындағы құлдырауға байланысты 2022 жылдың қорытындысы бойынша Ұлттық қордың инвестициялық кірісі теріс болды.

Нарыққа қатысушылардың 2023 жылдағы күтулері мен болжамдары туралы

Мөлшерлемелердің өсу қарқыны біртіндеп баяулайтынын, Қытайдағы ковидке қарсы шектеулердің жойылып жатқанын және Еуропадағы бұрын соңды

болмаған жылы қысты ескерсек, 2022 жылғы жалпы тәуекел факторлары әлсіреуі мүмкін. 2023 жылы сыртқы нарықтағы жағдай негізінен маңызды және өзіне тән факторлармен сипатталатын болады. Бұрын айтылғандай, сарапшылардың консенсусы 2023 жылы АҚШ долларының индекс позициясы әлсіреуі мүмкін деп көрсетеді. Сонымен қатар, кейбір сарапшылардың пікірі бойынша, қысқа мерзімді перспективада оны одан әрі нығайту тәуекелі сақталады. Шикізат нарығында 2023 жылы белгісіздік сақталуы мүмкін, өйткені мұнайға әртүрлі бағыттағы бірнеше фактор әсер етеді. Еуропадағы қыс шикізат нарығы үшін тәуекел факторларының біріне айналды. Өйткені ЕО-ға мұнай мен газдың тұрақсыз жеткізілуі аймақ экономикасын қолайсыз күн райының әсеріне ұшыратты. Дегенмен, ағымдағы жоғары қысқы температураны сақтау отынға деген сұраныстың төмендеуіне және мұнай бағасының теріс түзетілуіне ықпал етуі мүмкін. Екіншіден, ковидтік шектеулерді алып тастау аясында Қытайдың сұранысын тезірек қалпына келтіру қара алтын бағасының өсуіне себеп болуы мүмкін. Bloomberg сарапшыларының консенсусы 2023 жылы баға белгілеу барреліне орташа есеппен 91,25 АҚШ долларын құрайды деп болжайды.

2023 жылы экономикалық белсенділіктің баяулауы және тұтынушылық сұраныстың төмендеуі инфляциялық қысымды тежейді деген болжам бар. Бұл факторлар рецессия тәуекелімен бірге дамыған елдердің орталық банктерін 2023 жылғы 3-4-тоқсандарда монетарлық саясатты күшейту циклін аяқтауға итермелейді. Мысалы, нарық қатысушылары 2023 жылдың маусым айында ФРЖ мөлшерлемесінің шарықтау шегі 5,0/5,25% деңгейіне дейін жетуін күтеді, бұл 2023 жылдың соңына қарай акциялар нарығында тұрақты өсуге ықпал етуі мүмкін.